

АНАЛІЗ ТЕРОРИЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Стецько М. Ю.
м. Полтава*

Тероризм (від латинського terror – страх, залякування) – це форма політичного екстремізму, застосування найжорсткіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей для досягнення певних цілей.

Тероризм – явище, що постійно супроводжує людство, належить до найнебезпечніших і складнопрогнозованих явищ сучасності, які набувають дедалі більшого розмаїття форм і загрозливих масштабів. Терористичні акти спричиняють масову кількість людських жертв, сильний психологічний тиск на більшість людей, тягнуть за собою ворожнечу між державами, провокують війни, недовіру й ненависть між соціальними і національними групами. Події, що відбуваються останнім часом у сучасному світі, свідчать про доволі загрозливу, швидко прогресуючу модифікацію цього небезпечного діяння. Політичні, релігійні, етнічні та кримінальні угруповання майже щоденно вчиняють терористичні акти або злочини терористичного характеру, про які постійно повідомляють ЗМІ. Забезпечення національної безпеки є одним із основних обов'язків державної влади. А тому, встановивши причини виникнення та поширення тероризму, держава визначає напрями профілактики та боротьби із цим загальнонебезпечним явищем, що створює безпосередню загрозу національній безпеці та встановленому правопорядку.

Світовий тероризм перетворився на загальнолюдське лихо, що не знає кордонів. Він становить одну із найсерйозніших загроз для міжнародного миру і безпеки та є головною загрозою фундаментальним правам людини.

«Метастазами тероризму» охоплено практично всі континенти, але найбільше людство непокоїть виникнення передумов терору глобального рівня, що нині спостерігається на Євразійському континенті. Хвиля терористичних актів, що прокотилася останнім часом планетою, вкотре підтвердила відомий постулат, що тероризм не має кордонів [1].

Серед об'єктивних причин цього складного, суперечливого явища сучасного світу насамперед називають:

а) нерозв'язаність соціальних (зокрема територіальних), національних чи релігійних проблем, що мають для конкретної групи суттєве значення;

б) війна або військовий конфлікт, у межах якого терористичні акти стають частиною воєнних дій;

в) наявність країн чи соціальних, національних, релігійних чи інших груп, що відрізняються від своїх близьких і далеких сусідів високим рівнем матеріального добробуту й культури і через свою політичну, економічну та військову могутність або інші можливості диктують свою волю іншим країнам чи соціальним групам;

г) існування, як правило, таємних організацій, зокрема релігійних, сектантських, які наділяють себе магічними й месіанськими здібностями, виробляють єдино правильне, на їхню думку, вчення порятунку людства тощо;

г) невирішеність економічних і фінансових питань, зниження життєвого рівня, стан психологічного дискомфорту, тривоги й безвихідності, загострене почуття соціальної справедливості, незахищеності;

д) слабкість державної влади, її установ та інститутів, нездатність правоохоронних органів вчасно виявляти і знешкоджувати терористів і тих, хто готує терористичні акти;

е) порушення прав і свобод людини і громадянина представників певної соціальної, національної чи релігійної групи, принизливе, зневажливе ставлення до них, невжиття необхідних заходів для їх економічного та духовного розвитку;

є) порівняна доступність бойового потенціалу тощо [6].

Будь-яка терористична діяльність здійснюється цілеспрямовано й завжди передбачає наявність певної мети. Особливістю тероризму є те, що формування цілей здебільшого не пов'язане з конкретними проявами насильства, тобто між жертвами та метою, на яку спрямовують свої дії терористи, нема прямого зв'язку. Реально сам терористичний акт не призводить до досягнення декларованих цілей. Часто це лише привід для демонстрації терористами своїх вимог і можливостей [3]. Отже, слід вирізняти головну та проміжні цілі терористичної діяльності.

Головна мета тероризму полягає у досягненні певних політичних, релігійних чи інших соціальних змін. Вона формується ідеологією терористів, публічно оголошується як конкретна вимога, визначає суб'єктів впливу, а також контингент осіб, які можуть бути залучені до терористичної діяльності. Потрібно відзначити одну важливу особливість генеральної мети терористичної діяльності. Ця мета має незаконний характер і у груповій свідомості терористів є недосяжною інакшим шляхом, ніж через застосування небезпечного насильства для залякування населення та представників влади.

Найбільш розповсюдженими цілями тероризму в світі є, наприклад, зміна державного устрою, прихід до влади певних політичних сил, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або переходу до складу іншої держави, чи набуття статусу дуже широкої автономії, повалення світських режимів в ісламських країнах, припинення військових дій, звільнення певної категорії осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі тощо.

Що ж до проміжних цілей тероризму, то вони визначають конкретні його прояви. Так, відповідно до ст. 258 КК України терористичний акт може бути вчинено з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста. Отже, якщо генеральна мета терористичної діяльності визначає її спрямованість та проміжні цілі, то останні окреслюють засоби її досягнення.

Терористична діяльність являє собою застосування крайнього насильства або загрозу його застосування. Форми прояву такого насильства різноманітні та являють собою самостійні діяння, за вчинення яких уже передбачена кримінальна відповідальність. Але тероризм має свою специфіку. Відмінною його рисою є те, що при вчиненні терористичних актів загально небезпечне насильство застосовується стосовно одних осіб (невинних жертв) або майна, а психологічний вплив з метою схилення до певної поведінки на фоні створеної в суспільстві обстановки страху чиниться на інших осіб (фізичних або юридичних), від яких залежить прийняття вигідних для терористів рішень [4].

Важливе значення має також публічний характер терористичних актів. Вони повинні викликати широкий суспільний резонанс, у зв'язку з яким, власне, і створюється стан страху. Існує думка, що тероризм виник разом із засобами масової інформації й фактично неможливий без них. У публічності проявляється і ще одна

ознака тероризму: за вчинені акти насильства хтось завжди бере на себе відповідальність, тому що вони є засобом досягнення мети, а не самоціллю [3].

Суттєвою ознакою сучасного тероризму є його зближення з організованою злочинністю. Такий зв'язок виявляється, по-перше, у переважній організованості терористичної діяльності. Учинення терористичних актів потребує ретельної підготовки і планування, що можна зробити лише за наявності певної організації. Отже, сьогодні терористична злочинність має переважно організований характер. По-друге, тероризм – це доволі дорогий спосіб злочинної діяльності. Він практично не може існувати без значного фінансування залучених найманців, виконавців терористичних акцій, їх підготовки, озброєння, забезпечення транспортом тощо [5].

Ще однією ознакою терористичної діяльності є її озброєний та законспірований характер. Для терористичних злочинів, окрім власне вчинення терористичного акту, характерний значний рівень латентності, що забезпечує нормальне функціонування терористичних організацій. Специфікою терористів є також їх добра озброєність і технічна оснащеність. У терористичній діяльності можуть використовуватися останні досягнення науки і техніки, сучасні кібертехнології.

Важливою рисою сучасного тероризму є широке застосування засобів масової інформації. Терористи й надалі продовжують використовувати легальні мас-медіа для поширення відомостей про терористичні акти, їх значення, висувати вимоги до суб'єктів впливу тощо. Терористичні організації дуже часто створюють і власні засоби масової інформації на підконтрольних територіях (радіо, телебачення, газети), за допомогою яких розповсюджують свою ідеологію, втягують населення у терористичну діяльність. Засоби масової інформації також впливають на вибір цілей терористичних актів і постачають терористам детальну інформацію. Широке застосування в терористичній діяльності мають і Інтернет-ресурси, зокрема, форуми, блоги, соціальні мережі, де терористи шукають співучасників та найманців тощо.

1934 року після вбивства в Марселі короля Югославії Олександра Карагеоргійовича і французького міністра закордонних справ Луї-Жана Барту, а особливо міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького Польща виступила в Лізі Націй з вимогою застосувати міжнародні санкції проти тероризму. Йшлося насамперед про ненадання політичного притулку емігрантам.

Однією з перших укладена 29 квітня 1958 року багатостороння Женевська конвенція про відкрите море, яка містила низку статей про боротьбу з тероризмом у відкритому морі – піратством. Гаазька конвенція від 16 грудня 1970 року про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден і Монреальська конвенція від 23 вересня 1971 року про боротьбу з незаконними діями, спрямованими проти цивільної авіації, регламентують співробітництво держав у боротьбі проти терористичних актів, що загрожують одному з найуразливіших засобів пересування.

14 грудня 1973 року була прийнята Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів. 26 січня 1977 року в Страсбурзі після детального обговорення питання в органах Ради Європи, була підписана конвенція про боротьбу з тероризмом.

При Організації Об'єднаних Націй з 1973 року діє спеціальний комітет з тероризму, який працює, в основному, у трьох напрямках:

- вироблення та узгодження правових норм; підготовка міжнародних договорів і конвенцій;
- виявлення та вивчення причин, що породжують тероризм;
- розробка заходів боротьби з тероризмом.

У 1999 р. була прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. Згідно зі ст. 8 Конвенції «кожна держава застосовує для цілей можливої конфіскації відповідно до принципів внутрішнього права заходи для того, щоб

визначити, виявити, заблокувати або арештувати будь-які кошти, що використовуються або виділені з метою вчинення злочинів, які входять у сферу дії Конвенції, а також кошти, отримані в результаті таких злочинів.

Кожна відповідна держава-учасниця може розглянути питання про укладення угод про розподіл з іншими державами на регулярній основі або у кожному конкретному випадку коштів, отриманих у результаті конфіскації, а також розглядає можливість створення механізмів, за допомогою яких кошти, отримані в результаті конфіскацій, використовувалися б для виплати компенсацій постраждалим від злочинів або членам їх сімей».

У рамках Конвенції були розроблені практичні заходи зі створення ефективної системи контролю за фінансовими потоками як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. Про пріоритетність такого напряму міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом свідчить Резолюція 1373, прийнята Радою Безпеки ООН 28 вересня 2001 р. на 4385-му засіданні, яка серед основних заходів протидії тероризму визначила спільні дії з ліквідації його фінансових потоків [2]. У ній зазначається, що «всі держави мають:

а) попереджати та зупиняти фінансування терористичних актів;

б) ввести кримінальну відповідальність за умисне передання або збирання коштів будь-якими методами, прямо або опосередковано, їх громадянами або на їх території для використання (або з наміром використання) на вчинення терористичних актів;

в) негайно заблокувати кошти та інші фінансові активи або економічні ресурси осіб, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти, або беруть участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють їх вчиненню; організацій, які прямо чи опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені чи за наказом таких осіб і організацій, включаючи кошти, отримані або набуті за допомогою власності, що прямо чи опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб і пов'язаних з ними осіб та організацій;

г) заборонити своїм громадянам або будь-яким особам та організаціям на своїй території надання будь-яких коштів, фінансових активів, економічних ресурсів або фінансових та інших відповідних послуг, прямо чи опосередковано, для використання в інтересах осіб, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти, або приймають участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють їх вчиненню; організацій, що прямо або опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені або за наказом таких осіб» [6].

Список використаної літератури

1. Крутов В. Концептуальні підходи до проблеми виникнення та поширення екстремізму й тероризму / В. Крутов // Державна політика протидії тероризму: пріоритети та шляхи реалізації: збірник матеріалів круглого столу (21.02.2011 р.). – К.: НІСД, 2011. – С. 22–23.
2. Деменко А. М. Причини, що породжують тероризм у сучасному суспільстві / А. М. Деменко // Соціально-політичні та соціально-правові проблеми сучасності: зб. наук. тез (за матер. XV Харків. політолог. читань). – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – С. 65–67.
3. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти : навч. посіб. / кол. авт. за заг. ред. проф. В. К. Гришука. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 328 с.
4. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України : монографія / кол. авт. : В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін. ; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. – Харків : Право, 2008. – 96 с.

5. Криминология : учеб. для вузов / под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Норма, 2007. – 912 с.
6. Интернет ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тероризм>.

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ ТА СВОЄРІДНОСТІ ЇХ ПРОЯВІВ

*Тищенко Д. В.
м. Полтава*

***Анотація.** В статті розкривається актуальність дослідження соціально-політичних конфліктів, своєрідність їх проявів. Висвітлені особливості форм перебігу конфліктів та існуючі види захисту від них.*

***Ключові слова:** небезпека, конфлікт, суспільство, соціум, тероризм, війна, стратегія, конвенція, захист, протидія.*

Постановка проблеми. В останні роки проблема вивчення соціальних конфліктів набула особливої актуальності. Соціальний конфлікт, який буває значних масштабів, об'єктивно стає соціально-політичним. Статистика свідчить, що на сьогодні існує тенденція до збільшення кількості терористичних актів та посилення їх активності, які зростають з року в рік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На думку, вчених Національного консиліуму з вивчення тероризму при Університеті штату Меріленд, на основі інформації з Глобальної бази даних тероризму (Global Terrorism Database, GTD) – найбільшої в світі статичної бази про терористичну діяльність, що містить інформацію про більш ніж 150 тисяч випадків терористичних актів за останні роки, «тероризм – це загроза або реальне застосування сили незаконними організаціями, які домагаються своїх політичних, соціальних і релігійних цілей шляхом насильства і залякування». В дослідженні Global Terrorism Index, оприлюдненому в листопаді 2017 року, був проаналізований стан у 163 країнах світу. Підкреслюється, що перші п'ять місць Global Terrorism Index, за глобальним індексом тероризму, посідали Іран (9,96), Афганістан (9,444), Нігерія (9,314), Пакистан (8,613), Сирія (8,587), а також Ємен (8,076). Україна посіла 17 місце (7,132).

Мета статті – проаналізувати причини виникнення тероризму як соціального явища, способи його уникнення та захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-політичні небезпеки досить часто виникають при соціально-політичних конфліктах, в основі яких є зіткнення двох чи більше різноспрямованих сил з метою реалізації їх інтересів за умов протидії.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, гостра суперечка, боротьба ворогуючих сторін різного рівня та складу учасників. Конфлікт передбачає усвідомлення протиріччя і суб'єктивну реакцію на нього. Конфлікти, що відбуваються в різних сферах, набувають політичної значущості, якщо вони зачіпають міжнародні, класові, міжетнічні, міжнаціональні, релігійні, демографічні та інші відносини.

Існує декілька форм перебігу конфліктів:

- відкрита (відверте протистояння, зіткнення, боротьба);
- закрита або латентна (відвертого протистояння немає, але існує невидима боротьба).